އައްސުލްޠާނުލްޣާޒީ ޙަސަން އިއްޒުއްދީން (1 ވަނަ)
ސިރީ ކުލަރަން މީބަ ކައްމިރި ބޮވަނަ މަހާރަދުން

ނަންފުޅު: އައްސުލްޠާނުލްޣާޒީ ޙަސަން އިއްޒުއްދީން (1 ވަނަ)

ކާތީ ނަންފުޅު: ސިރީ ކުލަރަން މީބަ ކައްމިރި ބޮވަނަ މަހާރަދުން

ބައްޕާފުޅު: އަލްވަޒީރު މުޙައްމަދު ފާމުލަދޭރި ކިލެގެފާނު

މަންމާފުޅު: މުލަކުއަތޮޅު މުލީ ހަވީދު މުޙައްމަދުގެ ކުޑަ އާމިނާގެފާނު.

ބޭފުޅުން: މުޙައްމަދު ކިލެގެފާނު (ފަހުން އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު މުޢިއްޒުއްދީން)، އިބްރާހީމް ކިލެގެފާނު، އަލީ ކިލެގެފާނު (ފަހުން އައްސުލްޠާން ޙަސަން ނޫރައްދީން)

ރަސްކަންކުރެއްވި: 1173ހ - 1180ހ، (1759މ - 1767މ)، މުއްދަތު 7 އަހަރު

އައްސުލްޠާނުލްޣާޒީ ޙަސަން އިއްޒުއްދީން، ނުވަވަނަ ދޮންބަންޑާރައިންނަށް، ފާޅުއަތޮޅު ހުޅާ އަލްވަޒީރު ޙުސައިން ދަރަނާބޮކުރެވުނުގެ އަލްވަޒީރު މުޙައްމަދު ފާމުލަދޭރި ކިލެގެފާނުންގެ ދޮން ޙަސަން ކިލެގެފާނު ނުވަވަނަ ދޮން ޙަސަން ކިލެގެވެ. މަތިކާފު ގެދޮށި ހުޅާ ދޮންމަރުދުރު ފެލިއަތޮ ތުކުރިފާނުއެވެ. ދޮންބަންޑާރައިންގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ފުޅުފުރި ކާގާ އަލިމަކުރުފާނުންގެ އާމިނާފާނެވެ. ރާއްޖޭގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ރަސްކަންކުރި ހުރާ ދަރިކަލުގެ ފުރުމަތި މިރަދުންނެވެ.

ހިޖުރައިން 981 ވަނަ އަހަރު ބޮޑުމަކުރުފާނު ޕޯޗުގީޒުންގެ ކިބައިން ދިވެހިރާއްޖެ މިނިވަން ކުރެއްވީތާ 185 އަހަރު ފަހުން، މަލާބާރީންގެ (ކަނޑިންގެ) ރަސްކަލެއް މިރާއްޖެ އަރިސް، 13 ސަފަރު 1166 (20 ޑިސެމްބަރު 1752) ގައި އޭރު ރަސްކަމުގައި އިންނެވި ރަދުން އައްސުލްޠާން މުކައްރަމް ޢިމާދުއްދީން (ތިންވަނަ) ސިރީ ނަވަރަސަނަ ކީރިތި މަހާރަދުން އަމީރުއިގެން ކަންނަނޫރަށް ގެންގޮސް، މާލޭގައި އޮބައިމިހުންގެ ފެރިކަން ހާއިމުކުރިއެވެ. މިކަން ހިނގުމަށް ދިމާވީ ގަޑުމަށް ހިމާނާމްދާރީމި ދެ ދިވެހިން، އަލްހާޖީ ޙަސަން ތާޖުއްދީނުގެ ދެ ދަރިކަލުންކަމުގައިވާ އުމަރު މާލޭގައި ހުންނަވާ ފަނޑިޔާރު ކަލޭގެފާނު މުޙައްމަދު ޝަމްސުއްދީނާއި އޭނާގެ އުއްބަނޑު އުއްބަފާ، ޙަމީދު އަޙްމަދު މުޙްޔިއްދީން، ކަންނަނޫރަށް ސިޔާރަތް ފޮނުއްވައި، އަލިރާޖާއަށް ދިވެހި ރާއްޖޭގެ ފެރިކަން ހުއްދަވައިދެއްވަން ވިދާޅުވުމުންނެވެ.

މާލެ ހިފުމަށް ނަވަކައި ދެ ފުރައްދު އޮޅި (ބަރު ދޮތުރުކަރު އޮޅި) އަދި ހަނދުރުމައިގެ ތަކެއްޗާއި މަލާބާރީންގެ މީހުންތަކައި އަލިރާޖާ ފޮނުއްވިމަށި، އުމަރުން އައިސް ޝަވާލުމަހުގެ 13 ވީއްރޯ 9 ފުލިގެ ވަގުތުގައި (ދެންދަމުން އަލިފު 3 ޖެހިއިރު) މާލޭގެ ކަނޑުއްޔާ ތަޚުތަށްޓައި ހުއްޖާ ބަނދަރަށް ވަނީއެވެ. މާލޭގެ އެންމެން އެއިރުތިބީ ނިދާފައެވެ. ރަސްކަލުގެ ކާއިލާތަރު (ގަނޑުވަރު) ބަލަހައްޓާ މީހުންވެސް ތިބީ ނިދާފައެވެ. މަލާބާރީންގެ މީހުން އެމީހުންގެ ދިމުތުރީގައި އައިސް މާލެއަށް ފަރާތާ ކާއިލު ތަރައަށް ވަނެވެ. އެތަނުގައި ތިބި މީހުން މަރާ ބަލިކޮށް ހަދަމުން، ދިޝްމަނުންނާ ދަރަށް ވަދެއިގަތުމަށްޓަކައި، ރައްޔިތުން، އެމަނިކުފާނުގެ މާފަތުން ގަނޑުވަރަށް ވަދެއިގަތެވެ. ވަޒީރުންނާއި ރަސްކަލާރީންގެ މީހުން ތުރުއްވައިގެން މަލާބާރީން ގަނޑުވަރު ތެރޭން ނެރުއްވުމުން، ނަތަނުފާނަގައި އެމީހުން ތަކެއްޗާއިލީއެވެ. މިހުރިގަނޑުގައި އެތެރެކޮއިފުގައި ހުރި ހުރިހާ ގެތަކާއި ދަރުމަވަންތަކާއި އަދި ފުރައްސާރަގެ ދަބަރުކޮއްޗާއި ގެތަކާއި އަނދައިގެން ދިޔައެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު ބޮޑުފަރާތެއް އަދުރުވަދައިގަންނަވައިދިއެވެ. ނަމަވެސް މަލާބާރީން ދޭނުން ހެދި ރަދުން އެމީހުންގެ ގާތަށް ވަދެއިގަތުމުން ނުނި އަމާން ނެތުނު ކަމަށެވެ. އެމީހުންނާ ބައްދަލުކުރައްވަން ރަދުން ވަޑައިގަތުމުން، ރަދުންނާއި ރަދުންގެ ވަޒީރު ޙަސަނު މުޙައްމަދު މަނިކުފާނު ހިފައިގެން ގެންގޮސް އެމީހުންގެ އޮޑިއަށް ލީއެވެ. މިބޭފުޅުންގެ އަރިހުގައި ބައެއް ފެޅުންވެސް ވަޑައިގަތެވެ. މިހިސާބުން މަލާބާރީންގެ އަނިޔާވެރި ފެރިކަން ރާއްޖެގައި ފެށުނީއެވެ. ކުޑަދުވަސްކޮޅެއްގެ ތެރޭގައި، އެމީހުންނަށް މާލެ ހިފުމުގައި އެހީތެރިވި ފާސި މުޙައްމަދު ޝަމްސުއްދީނާއި އަޙްމަދު މުޙްޔިއްދީން ހަމީދު މަނިކުފާނާއި މި ދެބޭފުޅުންނަށް ވަރަށް ބޮޑު އަނިޔާކޮށްފައި އެބޭފުޅުން ކަނޑު ފަޅުތަކައި ހަތަރުކުދި ރަށަކަށް ބުނެވެއެވެ.

މިއަދުވެސް ކަމުން ދިވެހި އެންމެ ސަރުކާރުތަކުގެ ފިލަބަޑު ދޮން ޙަސަން މަނިކުފާނެވެ. އާދެ! ފަހުން އަލްޣާޒީ ޙަސަން އިއްޒުއްދީން، ދޮންބަންޑާރައިންނެވެ. 3 ޖުމާދަލްއާޚިރު 1166 (7 އޭޕްރީލް 1753) ގެ އާދީއްތަ ދުވަހުގެ ދެންދަމު، މަލާބާރީންގެ ފެރިކަމުގެ މަރުކަޒު ކަމަށް ހަދައިފައިވާ ވާދީގަރު ގަނޑުވަރަށް ދޮން ޙަސަން މަނިކުފާނު، އާނގޭ އެކުވެރިން ކަމަށްވާ ބަނޑޭރި ޙަސަން ހިރިހަމައިދީ ކަލޭގެފާނާއި، ޙުސައިން ގެދަރަމައިދީ މަނިކުފާނާއި، މާނބަނޑޭރި ފަޅުއަތޮޅުކަރުފާނާއި، އާނާއި އެއްބަފާ އިބްރާހީމް މަނިކާއި، މިބޭފުޅުންނަށް ތަބާވި މީހުންގެ ތެރެއިން ދެއިސްއްތަމައްޗާ ހިތްވަރުގަދަ މީހުން ވާނަކަތްކައި، ހުޅަނގު ރާއްޖެ ސަލާމަތްކުރަން އެއްބަސްވިއެވެ. ދޮން މަލާބާރީން ވާދީގަރު ގަނޑުވަރު އަރިހުގައި ތިއްބައި، ނުވަ ފުލިގެ ވަގުތުގައި، މުނާޖާ ވަގުތުނުވަސް މުނާޖާ ގާލިމާ ދަރުވައި މުނާޖާ ގާރުފާ ރައީ، ހަތިންގެ ގޮތުގައި އެޅު މިހާކުނު ދަރުވައި ވާދީގަރު ގަނޑުވަރުގެ ތެރެއަށް ހުއްޓިވެއެވެ. ދޮން އެބޭފުޅުން ވާދީގަރު ގަނޑުވަރަށް ވަދެވަޑައިގެން މަލާބާރީންނާ ހަނގުރާމަ ކުރައްވައި އެމީހުން ބަލިކުރައްވައިވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބައިވަރު ފުރާނަ ދިޔައީ ނަމަވެސް ދިވެހިންނަށް އަލީ ނަޞްރު ލިބުނެވެ. ދިވެހި ތަރިހުގެ ޝަވްކަތުގެ ރިވެތި އެނގޭ ފަހައިން އެތެރެ ފަހަރު ވަޔަށް ހަނގުރާމައަށް އަދި މަލާބާރީންގެ ފަރުތަކުގެ މަތީގައި ދޮންބަންޑާރައިން ކުރިމަތިލެއްވި ދެތިން ބަލިކުރެއްވިއެވެ.

ހިޖުރައިން 1166ހ. (1753މ.)، 1168 (1755މ.)، އަދި 1174 (1761މ.) މިއިން ކޮންމެ އަހަރަކު، ކަންނަނޫރު އަލިރާޖާ ފޮނުއްވައިގެން އައި ދުޝްމަނުންނާ، މާލޭގެ ބަނދަރުން ފުރިގެން ތިލަދުންމަތީ ދެރުކުޑާ ހިނގި ކޮންމެ

ހަނދުގާރަމަތަކުގެ ނިޔުމަޔާ، ދުށުމިނުން ބަލިވެގެން އެނބުރި
ދިޔުމެވެ.

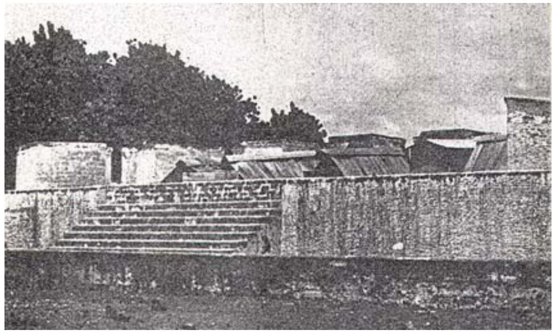

ނާނުބުރުޖު

އަލްޣާޒީ ހަސަން އިއްޒުއްދީނަށް މަނިކުފާނުގެ މުރިނުމު
އެއް ހިތްވަތީ، ޤާޟީންގެ އުނދަގޫތަކުން ބޭފުޅުން އެބަރިމުހުންނާއި
ރާއްޖޭތެރޭ ކުރެއްވުމަށްޓަކައި، ފަރަންސޭސިންގެ ސިފައިންގެ ބަޔަކު
ގެންނަވައި، ދިވެހި ސަރުކާރުން ދެއްކާ މުސާރައެއްގައި އެބައިމީހުން
ބާއްވައިފިއެވެ. ފަރަންސޭސި ސިފައިންނާއި ދިވެހިންނާއި ދެމެދުގައި
ވޮވުން އެއްބަސްވުމުގައި، ބާރުގައި ގެއްލުނު ކަމާ
އެކަމުގެ ކިބައިން ގާއިމްކުރެވުނު ފަރަންސޭސީ ދިވެހިން
ފުރާވާން ކަމަށް ފަރަންސޭސިން އެއްބަސްވެ، ހާދިސާ ކަލޭ
ސާއިކަރުވިއެވެ. މިއެއްބަސްވުމުގައި ފަރަންސޭސިން ބާރުތަކާއި 4
އަހަރު ތިބުމަށާއި، އެތިބޭއިރު އެމީހުންގެ ދިރި ނާނާ ބުރުޖުގައި
ނުކުމަން ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. އޭގެފަހުން މިއެއްބަސްވުމާ
ޚިލާފުވުމުން، އެބައިމީހުން ވަކިބޭބޭ ފޮނުއްވައިލެއްވިއެވެ.

މަލާބާރުގެ އެކުދިރުން ދިވެހިރާއްޖެ ސަލާމަތް
ކުރެއްވުމުން، ދިވެހި އުމުރުގެ ވަޒީ އަލްޣާޒީ ހަސަން
ރަސްގެފާނުގެ މަސްނަދުމަތީ ހުއްޓުވިއެވެ. އޭރު ދިވެހި ވަރުތަކައި
ރަސްކަލުން ސަރުކާރުކަށް، އެރިސްދު މިރާއްޖޭގައި ކުރިއަށް ދިޔަވިދާ
އިތުރުވެރިންނާއި ކަރުފަރިންނާއި ދިވެހި ރަސްއިރުގެން އެރިސް
ރަސްކަލުން އިސްވެވޭއިޑީމަކުރެވޭ. އެހެން ނަމަވެސް އެމަނިކުފާނު
ކުރަމުން ކުރެއްވި އިސްލާހުވެ. ހަސަން ރަސްރަސްކަލުގެ މަނިކުފާނު

ދުނިޔަވީއިރުގެންނުވި ކަމުގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްގެފާނު
އައްސުލްޠާނުލް މުޙައްމަދު ޢިމާދުއްދީނުގެ އެއީ ދުނިޔޭގައި
ހުންނަވައިރެވެ. މައްޗަރީން އައްސުލްޠާނުލް މުޙައްމަދު ޢިމާދުއްދީނު
ދިވެހިރާއްޖޭން ގެންދިއުމަށް ފަރު، ހަސަން ރަސްރަސްކަލުގެ
މަނިކުފާނު ރަސްކަލުން ހިންގަވަމުން ގެންދަވާ ފަރާއިލަކީ ދިރިހުރިއިރު
ތާއިފާގެ ދު އަސްރުން ބާރުވެއްޖެ ނަސްރުވެރިވިއެވެ. ފަރަންސޭސި
އިސްރާފީލް ރަސްގެފާނުގެ ދަރިކަލުންބެއްފުޅާ އާދީއާ ކަލުބާފާނުގެ
ނަސްރުވެރިވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން އައްސުލްޠާނުލް މުޙައްމަދު
ޢިމާދުއްދީނުގެ ތިއްބެވީ ދަރިކަލުންބެއްފުޅާ އާދީއާ ރަނި ކަލޭގެފާނުގެ
ނަސްރުވެރިވިއެވެ.

1167ހ. (1754މ) ވަނަ އަހަރު ގާޒީންނާ ކުރެއްވި
ރަސްގެފާނާއިގައި އިމާނިވެފާން ދިވެހިންނަށް ކާބިލުން
ގައުމުވައިދެއްވިއެވެ. އަލްޣާޒީގެ މަޤާބޭއި ހަސަން ރަސްރަސްކަލުން
ތިބޭވެއިގެންވައި ވަނީ ގާޒީންނާ ކުރެއްވި މިރަސްގެފާނު އަހަރު،
ވޭރިއައްގެ ގޮތުގައި ވަޑައިގެންނެވި އިރުއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަދުންނާއި، ވަލީ އަބުދު މުޙައްމަދު
މަނިކުފާނު ސަލާމަތް ކުރެއްވުމަށް، ދުފާރަކު މަތިން ހަސަން
ރަސްރަސްކަލުން މަނިކުފާނު ފާނަށްވިއެވެ. ފުރަތަމަ ފާރަކު
ފާނަށް، އަލިރާޖާ އެބޫފާނު ބަރިއްޔަބަރިފައި މިއްބޭ
ކަވަރުއްޖާއި އަންދަރުމް އަދެވެ. ދެވަނަ ފާރަކު ކަރުނަނަނޭރުތަވެ.
ނަމަވެސް ދު ފާރަކުވެސް ނާކާމިޔާބުވިއެވެ. ދިވެހި ރަސްކަލުން
އަލްޣާޒީ ހަސަން ރަސްރަސްކަލުން ކިޔޭގެ ފާނަށް ގެބުފުގުކުރުއްވި،
ހިޖުރައިން 1170 (1757މ) ވަނަ އަހަރުގެ ސަފަރާމަހުގެ
އައްސުލްޠާނުލް މުޙައްމަދު ޢިމާދުއްދީނުގެ ދިރިކަލުގައި
އަވަހާރަވެ ފުރަގަސްވިއެވެ.

އައްސުލްޠާނުލް ޣާޒީ ހަސަން އިއްޒުއްދީން ރަސްކަލަކީ
ރަގަޅު ވެލަގެއިގެންވާތަކުން، މަލާބާރިން މާލެ ހިފުމަށް އަންދަރި
ރަސްކަލުގެ ގަޑިވެރިގެ ވަރަވަރު އެމަދު ބާރުކަމްވައި،
ފާރާޤުރު ގަޑިވެރިމް އެވަރަދު ރަސްކަލުގެ ހިފުމުގެ ބަގަފު
ކުރެއްވިއެވެ. އަމިއްލަބޭރުހާއި އަރުވެ އިންސާފު ހިފުމުގެ

ފޮތްތަކަށް މާލޭގައި ރާއްޖޭތެރޭގެ ނުކުތްތަކުގައި، މިސްކިތްތަކަށް
ބޮޑުވެއްޖެން ގޮތުގައި ފުދުނުދަ ކުރެއްވި އެހެންގޮތުގެ
ފޮތްތަކާއި ދެކެއްވިއެވެ. ދިއްވެމަ ހިންގެވި
އިންތިޒާމުކުރެއްވި، ރާއްޖެއިން ބާރުބަގޮތުން ހުރި ކަންކަން
ހަމަޖެހުމަށް ނިސްބަތްވިއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފައިސާގެ އަދު
ސިއްކަކާއި ބުރުއްވިއެވެ. މިރަދުންނަކީ ޖިނަޖެހުނު ހުދުމަތްތަކާއި
ދިވެހިރާއްޖޭ ކާނދުކުރައްވި، ރަސްކަލުކާބޭ، މިރަދުން އަވަހާރަވީ 2
ހަމަސްޖާން 1180 (1 ފެބުރުއަރީ 1767) ގައެވެ. ފަސްދަރަނި
މާލޭގެ ހުކުރު މިސްކިތު ފަޅުބުރުސްތާނުގައި އިބާރާތް
ރަސްގެފާނުގެ ޖިޔާރަތުގައެވެ.

އައްސުލްޠާނުލް ޣާޒީ ހަސަން އިއްޒުއްދީނުގެ މަޤާނަފުޅު

ރާއްޖޭގައި ފާހަގަކުރާ ހުރަވީ ދުވަސް
ނިސްބަތްވެގެންވަނީ އަލްޣާޒީ ހަސަން އިއްޒުއްދީނުގެ ހުރަވީ އަށެވެ.
އެބަޖެހު ގެންގުޅުއްވި މިނިވަންކަމާއި ފަޚުރުވެރިކަމުގެ ދުވަހެއްގެ
ބާރުއި ޗުއްޓީ ދިވެހި ހިތްތަކުގައި ދިރުވައި ދުވަހެއްގެ
ގޮތުންނެވެ.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ. 2005މ.